

Latvijas Kultūras akadēmija
Teātra un audiovizuālās mākslas katedra

Laikmetīgās dejas izrādes
“Sway”
Bakalaura darba teorētiskais pielikums

Autors:
Akadēmiskās bakalaura augstākās izglītības programmas “Mākslas”
Laikmetīgās dejas horeogrāfijas apakšprogrammas
4. kursa students/-te Anne-Birthe Nord
(ID Nr. 20114215)

Darba vadītāja:
profesore, mag. art. Olga Žitluhina

Rīga

2015

SATURS

IEVADS.....	2
DARBA RAKSTUROJUMS UN IDEJA.....	4
TEORĒTISKIE ASPEKTI.....	7
IZRĀDES STRUKTŪRA	10
MĀKSLINIECISKAIS ASPEKTS	12
Papīrs	12
Krāsu dizains	13
Skaņu dizains.....	13
PROFESIONĀLĀS PAŅĒMIENI.....	14
RADOŠĀ DARBA APRAKSTS	15
KOPSAVILKUMS.....	17
BIBLIOGRĀFIJA	18
PIEZĪMES	19

IEVADS

Bakalaura darba nosaukums ir ”Sway”, un tā ir laikmetīgās dejas izrāde. Šī izrāde ir veidota kā diplomdarbs, padziļināti pētot un mēģinot rast atbildi uz jautājumu:

- Kā izpētīt vizuālās mākslas un laikmetīgās dejas mijiedarbību, vienlaicīgi atklājot vēl citu ideju krustošanos un attīstot savu māksliniecisko rokrakstu?

Mans nolūks ir izpētīt šo abu mediju – vizuālās mākslas un laikmetīgās dejas – mijiedarbību, kā arī paralēli aplūkot citu konceptu un ideju mijiedarbību, – tādu kā sapņi un realitāte, identitāte un attiecības. Lai šo izpēti lauku sašaurinātu, es izvēlējos izmantot papīru kā saistošo elementu kustībai dejā un vizuālajā mākslā, kur būtiska loma ir papīra un dzīvā, kustīgā ķermeņa pretstatījumam. Bakalaura darba mērķis ir radīt laikmetīgās dejas izrādi, kurā caur dejotāju kustību, atmosfēru, mūziku, kostīmiem, skaņu un gaismu abas mākslas formas – laikmetīgā dejas un vizuālā māksla – iegūtu īpašu māksliniecisku raksturu un ekspresiju. Galvenie uzdevumi ir kopā ar dejotājiem piemeklēt un izstrādāt kustības, izveidot kostīmus, strādājot ar papīru izpētīt, kā tas var izrādei piešķirt unikalitāti, un piemeklēt un radīt izrādes noskaņai atbilstošu muzikālo noformējumu. Savā darbā izmantošu tādas metodes un profesionālos paņēmienus kā improvizāciju, kontaktimprovizāciju, autentisko kustību un vizualizāciju.

Šīs tēmas izvēli ietekmējis Norvēģijā iegūtais bakalaura grāds tēlotājmākslā, kur specializējos glezniecībā, keramikā, koktēlniecībā, kā arī grāmatu mākslā, un, tā kā šobrīd gatavojos absolvēt arī horeogrāfijas un laikmetīgās dejas bakalaura studiju programmu, mani ārkārtīgi interesē, kā šīs abas mākslas formas varētu apvienot. Šī tēma, manuprāt, ir tikpat svarīga arī lielākā perspektīvā – kā divu dažādu lietu, ideju savienošanās, radot jaunu veselumu.

Vācu komponists, teātra direktors un diriģents Rihards Vāgners (*Wilhelm Richard Wagner*) arī ticēja mākslu apvienošanai. Viņš ir *Gesamtkunstwerk* idejas ierosinātājs, kas tiešā tulkojumā varētu nozīmēt “mākslu sintēze; totāls mākslas darbs.”¹ Lai gan Vāgners

¹ <http://www.artlex.com/ArtLex/U.html#anchor1538384>

uzskatīja, ka vislabāk *Gesamtkunstwerk* iespējams iegūt teātrī, manuprāt šīs idejas īstenošanai pastāv vēl daudz neizpētītu iespēju. Protams, dažādu mediju apvienošana multimedialā izrādē nav nekas jauns, tomēr mani interesē tieši, kā šo paņēmieni izmantot mana radošā darba procesā, un mans nolūks ir ar šī paņēmiena palīdzību nodot vēstījumu skatītājam. Šī bakalaura darba teorētiskajam pamatojumam ir izmantoti dažādi raksti par Rihardu Vāgneru, filmu producenta Vima Vendersa (*Wim Wenders*) lekcija, raksti par laikmetīgo deju un vizuālo mākslu, Latvijas Kultūras akadēmijā apmeklētās Ilzes Zīriņas lekcijas, interneta resursos atrodamā informācija par improvizāciju, kontaktimprovizāciju un autentisko kustību, kā arī vizuālās mākslas attēli.

Esmu pieredzējusi, ka ar mākslu iespējams pavēstīt vairāk nekā ar vārdiem, dažkārt iespaidojot pat ļoti spēcīgi, tāpēc, tā vietā, lai varbūt radītu racionālu, visiem skaidri saprotamu sižetu, mans nolūks ir izveidot izrādi tā, lai skatītāji dotos mājās katrs ar savām no izrādes gūtām pārdomām, tas ir, mans mērķis ir radīt tādu atmosfēru un pārdzīvojumu, kas varētu pārsniegt prāta robežu un sasniegt skatītājus emociju līmenī – zemapziņas līmenī.

Bakalaura darba gala iznākums būs skatāms 30 minūšu garā izrādē, kas tiks rādīta Ģertrūdes ielas teātrī ceturtdienā, 2015. gada 11. jūnijā, plkst. 20:30.

Nākamajās lappusēs ir sniegts sīkāks tēmas, resursu un profesionālo paņēmieni izklāsts, darba attīstība, kā arī līdz šim paveiktā darba un atziņu kopsavilkums.

DARBA RAKSTUROJUMS UN IDEJA

Mana darba ideja ir izveidot laikmetīgās dejas izrādi, par tās tēmu izvēloties vizuālās mākslas un laikmetīgās dejas mijiedarbību. Tā ir galvenā tēma, ar kuru strādāšu, veidojot laikmetīgās dejas izrādi, kurā tiks apvienotas abas minētās mākslas formas, vienai otru paspilgtinot un saplūstot vienotā mākslas valodā. Kā jau minēts ievadā, mans nolūks ir arī izmantot šo vizuālās mākslas un laikmetīgās dejas mijiedarbību citu konceptu, kā sapņu un realitātes un identitātes un attiecību, mijiedarbības izpētē. Šīs otrā plāna mijiedarbības ir bijušas pastāvīgi klātesošas izrādes plānošanas un horeogrāfijas izstrādes radošajā procesā kā iedvesmas avots, - šīm mijiedarbībām ir bijusi tieša ietekme izrādes tapšanā, kaut arī skatītājam tas uzreiz nav redzams. Šīs ”apakštēmas”, kā es tās dēvēju, man un maniem dejotājiem sniedz iedvesmu un norāda uz vēlamo virzienu, izteiktas horeogrāfijā, nevis tieši norādot uz tām. Citiem vārdiem sakot, kā apakštēmām tām ir bijusi liela loma, palīdzot kustību materiāla izstrādē un sniedzot zināmas idejas dejotājiem, kā sagatavoties noskaņoties izrādei. Tomēr mans galvenais uzdevums nav skatītājam pavēstīt par šīm tēmām, bet gan ar mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu un kustības palīdzību radīt izrādi, kuras dinamika, ritms, kustības un audiovizuālais noformējums spētu radīt vietu iztēlei, emocijām un jautājumiem.

Bakalaura darba nosaukums **“Sway”** ir radies, iedvesmojoties no kustības, kas rodas papīram kustoties vējā, un no mugurkaula kustības, cilvēkam pārvietojoties. Tāpat iedvesmu sniedzis šis serbu izcelsmes amerikāņu izgudrotāja, inženiera un futūrista Nikolā Teslas (*Nikola Tesla*) citāts:

*”Dabā visa pamatā ir plūdmaiņas, visa pamatā ir viļņveida kustības, tāpat arī visās rūpnieciskajās nozarēs – maiņstrāva, elektrisko viļņu kustība – visa pamatā ir šūpošanās [sway]”.*²

Teslas vārdos ir ietverta ideja, ka kustība un viļņošanās pastāv daudz dažādos līmeņos un materiālos, un tas ir kas tāds, ar ko arī es saskaros savā radošajā procesā.

Multivides jēdzienu mūsdienās mēdz uzskatīt par kaut ko tikai digitālajai pasaulei

http://www.brainyquote.com/quotes/authors/n/nikola_tesla_2.html

piederošu – patiešām, vienkārši izdzirdot vārdu ”multivide”, cilvēki parasti vispirms iedomājas kādu digitālās mākslas veidu vai līdzekli. Tomēr, manuprāt, multivides jēdziens tā patiesākajā būtībā nozīmē dažādu žanru krustošanos un var tikt attiecināms tiklab uz dejas un vizuālās mākslas, kā uz video un tīmekļa dizaina mijiedarbību. Vārdnīcā *Merriam-Webster* multivides jēdziens definēts kā ”paņēmiens (kā skaņas, video un teksta apvienošana) ideju izpaušanā (kā komunikācijā, izklaides nozarē vai mākslā), kurā izmantoti vairāki mediji”.³

Kā jau tika minēts ievadā, iemesls, kāpēc izvēlējos izmantot multimediju izrādes mijiedarbības iespējas, sakņojas sava mākslinieciskā rokraksta meklējumos. Tā kā izjūtu patiesu gandarījumu, profesionālā līmenī strādājot gan dejā, gan vizuālajā mākslā, es vēlos rast iespēju, kā abas šīs mākslas formas apvienot, un uzskatu, ka tās viena otru var lieliski papildināt un kopā radīt vēl spēcīgāku iespaidu.

Es atceros, kā, studējot Volda Universitātē Norvēģijā, keramikā veidoju vāzi universitātes ēkas otrajā stāvā un dzirdēju mūziķus trenējamies instrumentu spēlē stāvu zemāk, un, ejot gar mūzikas nodaļas durvīm, mani vienmēr mocīja ziņkāre par to, ko viņi tur dara. Tas var izklausīties kā parasts notikums, taču tas pamodināja manī arvien pieaugošo vēlmi apvienot tās mākslas formas, kuras esmu apguvusi, vienotā darbā, vienai otru paspīlgtinot. Tūlīt prātā nāk visdažādākās idejas, kā būtu iespējams radoši apvienot šķietami nesavienojamas mākslas formas – veidot keramikas skulptūras koncerta laikā, dejojot radīt gleznu vai kā citādi apvienot mākslas formas patiesi multimediju pieredzē.

Latvijas Kultūras akadēmijā pavadīto studiju gadu laikā esmu daudz apguvusi arī, sadarbojoties ar RISEBA audiovizuālās mākslas studentiem. Bieži man kā horeogrāfei ir daudz ideju video uzņemšanai, taču trūkst tehnisko iemaņu šīs idejas realizēt, tāpēc iespēja sadarboties ar audiovizuālās mākslas studentiem, kas pārzina filmēšanas tehniku, ir bijusi ļoti noderīga dažādu projektu realizācijā, studējot šeit, Rīgā.

Vēloties savā izrādē izmantot vairākas mākslas formas, sākotnējā ”Sway” izrādes iecere bija kopā ar producentu veidot dejas īsfilmu. Filmas ideja bija rotaļīgā veidā attēlot, kā papīrs atdzīvojas un kļūst par dejojājas matiem un kleitu, taču diemžēl, ierobežotu laika

³ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/multimedia>

resursu un ar teātra zāles izkārtojumu saistītu tehnisku iemeslu dēļ, no šīs idejas bija jāatkāpjas.

Izrādes ietvaros tiek plānots izvietot nelielu izstādi. Teātra ieejas zālē apskatei būs izlikti vairāki ar izrādes tēmu saistīti zīmējumi. Tādā veidā skatītājiem būs iespēja iepazīties ar dažām no izrādē sastopamajām idejām un tēmām, jau ienākot teātrī.

Mana iecere, veidojot šo izrādi, ir ne tikai padziļināti izpētīt dažādo mākslas formu un ideju mijiedarbības tēmu, bet arī radīt neverbālu saikni ar skatītāju. Mans mērķis ir kopā ar dejotājiem spēt radīt skatītājam pārdzīvojumu, ļaujoties izrādē izmantoto ideju un mediju mijiedarbībai un rosinot skatītājam smelties jebkādu iedvesmu vai savas idejas pirms izrādes, tās laikā un pēc izrādes noskatīšanās.

TEORĒTISKIE ASPEKTI

Iepriekšējā nodaļā jau minēju, ka esmu sava mākslinieciskā rokraksta meklējumos – manuprāt, zināmas raksturīgas iezīmes manos darbos ir bijušas saskatāmas arī līdz šim, tomēr mans mērķis ir attīstīt savu rokrakstu, piešķirot tam izteiktāku noteiktību. Pēdējā laikā mani ļoti iedvesmojis vācu filmu producentis Vims Venders. Viņš, uzstājoties ar lasījumu Latvijas Nacionālās bibliotēkas ēkā, dalījās pieredzē par sava mākslinieciskā rokraksta meklējumu ceļu, un šis viņa stāstījums pamudināja arī mani paveikt ko līdzīgu savā diplomizrādē.

Venders stāstīja, kā karjeras sākumposmā viņš savos darbos drīzāk kopējis savu iedvesmas avotu paņēmienus, nevis tīri iedvesmojies no tiem, kā rezultātā viņa darbi iznākuši vien kā neveiksmīgas kopijas. To apzinoties, Venders nonācis pie atziņas, ka iedvesma jāmeklē pašam sevī, savās interesēs, ko pēc tam atainot savā darbā, pielietojot paņēmienus, kas aizgūti no citiem, bet tikai savā īpašajā redzējumā.⁴

Lai labāk izprastu, kādā veidā laikmetīgā deja mijiedarbojas ar vizuālo mākslu, vispirms jāsniedz īss abu disciplīnu definējums. Par **vizuālo mākslu** uzskatāma "māksla, kas radīta galvenokārt vizuālai uztverei, kā zīmēšana, grafika, glezniecība, tēlniecība un dekoratīvā māksla,"⁵ bet par **laikmetīgo deju** sauc "ekspresīvu dejas stilu, kurā apvienoti vairāku dejas žanru elementi, tostarp modernās dejas, džeza, liriskās dejas un baleta elementi (...), savienojot dejā ķermeni un prātu."⁶

Lai arī abu definīcijas šķiet pavisam atšķirīgas, gan vizuālā māksla, gan arī laikmetīgā deja izmanto vairākas kopīgas tēmas un formas, kā piemēram, ritmu, līnijas un spirāles. Patiesībā, "daudzas mākslas disciplīnas (konceptuālā māksla, tekstilmāksla) izmanto vizuālās mākslas, kā arī citu mākslas veidu iezīmes."⁷ Šis citāts apstiprina ideju, ka vizuālajai mākslai un dejai – kas parasti asociējas ar performances mākslu – ir daudz kā kopīga, ka abi šie mākslas veidi daudzējādā ziņā pārklājas. Tā ir atziņa, ko izmantoju savā izrādē, un to sīkāk aprakstīšu nodaļā par profesionālajiem paņēmieniem.

Tāpat starp šīm mākslas formām ir novērojamas dažādas atšķirības, kas vēl vairāk

⁴ <http://nkc.gov.lv/en/riga-meetings/riga-meetings/>

⁵ <http://dictionary.reference.com/browse/visual%20arts>

⁶ <http://dance.about.com/od/typesofdance/f/What-Is-Contemporary-Dance.htm>

⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Visual_arts

paspilgtina viena otru. Parasti dejai ir raksturīgs acumirkļīgums un tās instruments ir ķermenis (protams, pastāv iespēja deju filmēt un tādā veidā to saglabāt, bet tādējādi pastāv risks pazaudēt tieši to īpašo klātbūtnes efektu, ja vien tā nav deju filma, kā Vima Vendersa uzņemtā dokumentālā filma par Pīnu Baušu (*Pina Bausch*)), toties vizuālajai mākslai raksturīgi, ka tās darbi ir iemūžināmi un var tikt saglabāti nemainīgi gadiem ilgi, kā piemēram, keramikas vāze.

“Deja ir jāmīl, lai pie tās noturētos. Tā nedod neko taustāmu – nekādus saglabājamus manuskriptus, nekādas gleznas, ko piekārt pie sienas un varbūt pat izstādīt muzejā, nekādus dzejoļus, ko iesiet un pārdot, – neko, kā vien to gaistošo esības mirkli, kas liek justies dzīvam.”

(Meress Kaningems (*Merce Cunningham*))⁸

Lai sašaurinātu pētījuma lauku izrādes veidošanai un to konkretizētu, par saistošo elementu darbā ar deju un vizuālo mākslu es izvēlējos papīru (kā tas jau minēts ievadā). Tādā veidā abi mākslas veidi tiek nostādīti kontrastā viens otram. Papīrs, kā līdzeklis abu mediju krustošanās ilustrēšanai, tika izvēlēts tā universālā izmantojuma dažādos mākslas veidos dēļ un kā cilvēka ķermenim kontrastējošs elements.

Tēlotājmākslas studiju gaitā es strādāju grāmatu mākslas tehnikā.⁹ Tā ir jauktu mediju mākslas forma, bieži – pārvietojamas instalācijas vai skulptūras veidā –, un tā mani iedvesmoja strādāt tieši ar papīru. (Daži grāmatu mākslas piemēri ir aplūkojami pielikumā šī darba beigās.) Papīru vizuālajā mākslā izmanto kā audeklu, uz kā zīmēt, un kā materiālu, no kura veidot skulpturālus veidojumus, un, protams, nevar nepieminēt arī origami mākslu. Papīrs vienlaicīgi ir gan elastīgs un lokāms, gan trausls, un tas eleganti lido vējā, it kā šūpojoties dejā. Tā malas ir asas, bet tajā pašā laikā papīrs var būt arī maigs un kustīgs.

*“Jums noteikti jāatklāj radīšanas prieks, ko sniedz radīšana paša rokām. (...) Papīrs sniedz bezgalīgas veidošanas iespējas.”*¹⁰ (Akira Jošizava (*Akira Yoshizawa*))

Akira Jošizava un viņa darbs mani ļoti iedvesmo, – tas parāda, kādu iespaidu spēj radīt

⁸<http://www.goodreads.com/quotes/tag/dance>

⁹ <http://www.angelalorenzartistsbooks.com/whatis.htm>

¹⁰ <http://www.thequotes.net/2012/03/akira-yoshizawa-quotes/>

it kā vienkārša papīra locīšana. Kustīgais, elpojošais cilvēka ķermenis ir dejas instruments, un arī tam ir ļoti liela loma vizuālajā mākslā. *"Deja ir ķermeņa slēptā dvēseles valoda,"* – tā teikusi Marta Greiema (*Martha Graham*), kuras ietekmi modernajā dejā var pielīdzināt Pikaso paveiktajam mākslā, un ar to viņa trāpīgi un skaisti ietērpj vārdos to, kā ķermenis var darboties kā dvēseles instruments.¹¹

Ievadā es pieminēju arī Rihardu Vāgneru un viņa ideju par totālo mākslas darbu – "Gesamtkunstwerk". Savās operās viņš apvieno vairākas mākslas formas: deju, toni, gaismu, konstrukcijas, mūziku un dzeju. Viņu ļoti interesēja dažādo mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu iespējas. Vāgners divus gadus (no 1837. līdz 1839. gadam) dzīvoja Rīgā, kur viņš strādāja par pilsētas teātra galveno kapelmeistaru un iesāka darbu pie operas "Rienci". Tieši ar "Rienci" izrādīšanu Drēzdenē viņa darbu sāka ievērot un apbrīnot. Viņš atstāja spēcīgu ietekmi uz komponēšanu un izmainīja līdz šim ierasto operas formu, piemēram, viņš rakstīja muzikālās tēmas ikvienam viņa operas varonim, vietai un notikumam, ko vēlāk adaptēja arī Holivudā. Vāgners iedvesmojās no antīkā grieķu teātra, kur arī tika apvienotas dažādas mākslas formas.¹²

¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Martha_Graham)

¹² <http://www.biography.com/people/richard-wagner-9521202>

IZRĀDES STRUKTŪRA

Priekšnesuma pamatā ir duets, kuru izpilda Anete Tambaka un Jānis Putniņš. Kamēr zāli piepilda skatītāji, Anete jau atrodas uz skatuves, bet uz viņas pusi netiek vērstas gaismas, skatuve ir tumsā. Gaismas būs vērstas uz skatītāju vietām, kuras būs izvietotas klasiski, zāles galā, vairākos līmeņos. Pēc priekšnesuma ievada gaismas tiek vērstas uz Aneti, kura atrodas skatuves kreisajā malā, ģērbusies papīra kleitā, kas ir piestiprināta sienai. Priekšnesuma laikā viņa kustās pa telpu tik tālu, cik elastīgās virves, kuras tur kleitu, viņai atļauj. Anete dejo solo, izmantojot kleitas limitētās iespējas, un viņas papīra kleitas radītās skaņas palīdz veidot noskaņu zālē.

Jānis parādās uz skatuves septiņas minūtes vēlāk, viņu uz skatuves ievēl iedomāta saikne starp viņiem. Viņš ienāk uz skatuves no labās puses aizkulisēs un kustās pa diagonāli pretī Anetei, apstājoties netālu no viņas. Pēc mirkļa seko viņu pirmais fiziskais kontakts, Anete krīt, un Jānis viņu noķer. Jānis stāsta par kādu atgadījumu lidmašīnā, kamēr Anete balansē uz viņa muguras ar aizvērtām acīm. Es nolēmu viņu nostādīt pretī skatītājiem ar aizvērtām acīm, kamēr viņa atrodas uz Jāņa muguras tāpēc, ka viņa ir nobijusies, jo neredz zemi, un viņas kustības ataino Jāņa stāstīto stāstu par lidošanu ar lidmašīnu. Šī ir viena no retajām reizēm, kad Anete ilgāku laiku atrodas ar seju pret skatītājiem, – priekšnesuma laikā tas notiek divas reizes, un abas reizes tie ir emocionāli diezgan trausli mirklī.

Šīs daļas beigās Anete nokrīt no Jāņa muguras, un viņš lēnām pamet skatuvi. Anete atkal ir viena un sāk lasīt avīzi, kura sastāda daļu no viņas kleitas. Nākamajā reizē, kad Jānis parādās uz skatuves, viņam galvā ir papīra kaste, un skan "Crystal Castles" dziesma. Kad viņš ir uzvilcis papīra cepuri, tiek atskaņota tam raksturīga dziesma, izceļot sirreālo šķautni, kura raksturotu šo situāciju. Jānis ir paslēpts zem cepures un dotajā mirklī ir it kā kāds cits. Viņš dejo solo, un šīs dejas beigās viņš pienāk ļoti tuvu Anetei, un viņi dejo duetu, kurš beidzas īsā kopīgas dejas frāzē. Anete norauj Jānim cepuri un paliek ar to, kamēr Jānis turpina dejojot jauno solo bez savas cepures, simbolizējot un parādot viņa īsto būtību.

Pēc tam seko dueta frāze bez fiziska kontakta starp viņiem, kurā Anete cenšas uzlikt Jāņa cepuri atpakaļ viņam uz galvas, bet Jānis aizsit šo cepuri prom. Tad viņiem ir kopīga dejas daļa, kurā Jānis paceļ Aneti un izstiep viņas kleitu, līdz tā aizšaujas atpakaļ pie sienas,

atstājot viņu auduma apakškleitā (kuru viņa nēsāja zem papīra kleitas visu šo laiku). Jānis dodas pie papīra kleitas un sāk plēst papīru, kamēr Anete dejo solo Jāņa plēstā papīra skaņas pavadījumā. Tas viss beidzas ar viņiem abiem uz skatuves, un visapkārt mētājas papīrs no kleitas, un gaismas lēnām izdziest.

MĀKSLINIECISKAIS ASPEKTS

Izrāde ir veidota kā duets, līdz ar to svarīgākie uzdevumi ir izstrādāt abu dejotāju attiecības, kā arī viņu saspēli ar telpu un papīru. Dejojāji attēlo iemīļējušos pāri, un, lai vizualizētu viņu attiecības esmu izveidojusi attēlus, kas dejotājiem palīdzētu ieiet šajā tēlā un parādīt šīs attiecības arī skatītājiem. Piemēram, Anetes papīra kleita simbolizē kāzu kleitu; Anete gaida savu vīru, bet kleita viņu it kā ierobežo. Tā ir kā cīņa ar sevi – Anete varētu vienkārši kleitu novilkēt, taču viņa ar to ir tik ļoti saradusi, ka to novilkēt ir bail.

Papīrs

Kā vienu no mākslinieciskajiem aspektiem darba idejas atklāšanai es izmantoju papīru kā metaforu. Teorētiskā aspekta izklāstā es minēju to, kāda ir papīra nozīme vizuālajā mākslā, un to, kādas īpašības tam piemīt – tas ir fleksibls, lokāms un viegls. Papīru kā vizuālās mākslas un laikmetīgās dejas ideju krustojumā metaforu es izvēlējos, jo papīrs viegli asociējas ar vizuālo mākslu un ir visiem pazīstams un plaši pielietojams, savukārt, izmantojot to uz skatuves kā dejotāju ietērpu, tas ienes interesantas pārvērtības. Papīrs kļūst par izrādes sastāvdaļu, radot mūziku, kustoties reizē ar dejotāju.

Izrādē paredzēts izmantot galvenokārt vecus laikrakstus, kā arī kartonu un nedaudz elastīga ķīniešu papīra. Gandrīz visu izrādes laiku Anetei mugurā ir papīra kleita. Vizuālā māksla ar deju papīra kleitā satiekas, kleitai kustoties dejā līdz ar Aneti un atbalsojot viņas kustības. Tādā veidā atklājas abu mākslas formu satikšanās – papīrs pārvēršas kleitā kā dejas sastāvdaļa, papildinot Anetes kustības ar savu skaņu un kustībām.

Es neizmantoju parastu, neaprakstītu papīru, jo, manuprāt, vārdiem un stāstiem ir liela ietekme uz mūsu sajūtām un rīcību. Tā kā visiem zināms, kas parasti tiek rakstīts avīzēs, es izmantoju avīžpapīru kā pasaules uzskata simbolu. Piemēram, ja kādam ilgstoši nākas par sevi uzklaut tikai sliktus vārdus, tas ietekmē veidu, kā šāds cilvēks uztver pasauli, – neskatoties uz to, vai šie dzirdētie vārdi ir pamatoti vai nē, tie tik un tā atstāj paliekošu iespaidu. Pie sienas piestiprinātā kleita atspoguļo ideju, ka bieži vien mūs iegrožo vien mūsu pašu priekšstati par sevi.

Jāņa deļa ar papīra kasti galvā attēlo vēl kādu identitātes apakštēmas aspektu, – deļojot ar kasti galvā, viņa patiesā seja jeb “identitāte” skatītājiem paliek neredzama. Deļā ir moments, kur Anete un Jānis deļo cieši kopā un skatās viens otrā, kamēr Jānim galvā ir minētā kaste. Tas atspoguļo dualitāti, kur klātesošas ir, no vienas puses, attiecības un tuvība, bet no otras – Jānim slēpjoties zem kastes, viņus šķir attālums un robežas.

Krāsu dizains

Vizuālajā mākslā krāsām ir būtiska nozīme. Savā izrādē kā galvenās izmantošu melno un balto krāsu un to nokrāsas, galvenokārt tāpēc, lai ar krāsu ekspresīvāku izmantojumu nenovērstu skatītāju uzmanību no deļotāju un viņu papīra ietēru kustībām. Deļu zāles grīda būs melnā krāsā, veidojot kontrastu pelēkbaltajam avīžpapīram.

Skaņu dizains

Esmu iecerējusi izmantot klusumu un radīt noskaņu ar papīra čaukstoņu un pāris manis izvēlētām muzikālajām kompozīcijām. Tiks izmantotas arī pašu deļotāju balsis. Mēģinājumu procesā atklājās, ka avīžpapīra čaukstoņa rada īpašu efektu, lieliski papildinot kustību un noskaņu. Tā kā šo skaņu rada izrādē izmantotais materiāls, ko pastiprina Ģertrūdes ielas teātra akustika, esmu iecerējusi pirmās 10 izrādes minūtes izmantot tikai to.

Avīžpapīra čaukstoņa ir efektīga, tā izceļ papīra trauslumu; papīrs ik katrai kustībai piešķir skaņu, tādējādi savienojot deļu un vizuālo mākslu. Izrādē tiks izmantotas dziesmas “*Untrust us*”, ko izpilda “Crystal Castles”, un “*Coffee*”, Sylvian Esso izpildījumā. Abas šīs dziesmas pieder pie alternatīvā žanra un ir izvēlētas to īpašās noskaņas dēļ. Pirmā no dziesmām – “Untrust Us” – ir bez vārdiem, bet dziesmā “Coffee” izmantotie vārdi atbilst horeogrāfijā izspēlētājam attiecību stāstam. Skaņu dizainam ir iecerēta cirkulāra kompozīcija – izrāde sākas ar papīra čaukstoņu, kustoties Anetei, un beidzas ar papīra plēšanas radīto skaņu.

PROFESIONĀLIE PAŅĒMIENI

Horeogrāfijā tiks izmantoti improvizācijas un kontaktimprovizācijas paņēmieni. Kontaktimprovizācija ir dejas tehnika, ko izveidojis amerikānis Stīvs Pakstons (*Steve Paxton*). Tā tiks izmantota manā izrādē, jo kontaktimprovizācija ir labs līdzeklis dejojāju saliedēšanas un komunikācijas veicināšanai, darbā ar kustības impulsu un ķermeņa svara sadalīšanu, kā arī partnerības attīstīšanai un horeogrāfiskā materiāla izstrādei, jo šī dejas tehnika ir radusies no veida, kādā diviem vai vairāk cilvēkiem sadalīt svaru un atrast līdzsvaru, izmantojot inerci un atbrīvošanās paņēmienu.¹³

Improvizācija dejā ir labs veids, kā izstrādāt dejas materiālu; bieži vien, pirms konkrētu dejas elementu izveidošanas un nostiprināšanas, es stundām ilgi improvizēju, apspēlējot kādu ideju un kustību. Mēs esam daudz strādājuši ar improvizāciju un kontaktimprovizāciju Ilzes Zīriņas pasniegtajās nodarbībās Latvijas Kultūras akadēmijā, un es izmantošu tajās iegūto pieredzi savā izrādē.

Savā horeogrāfijā es izmantošu arī autentiskās kustības metodi, ko varētu definēt kā kaut ko "izdzīvotu, kaut ko "atrastu" savā ķermenī, un kas nav vienkārši uzvelkams, kā kleita vai mētelis".¹⁴ Autentiskās kustības dibinātāja ir citēto rindu kustību terapeite un pioniere Mērija Vaithausa (*Mary Whitehouse*), un tā ir katram indivīdam sava raksturīga kustība, kas rodas dabiskā ceļā. Arī šo paņēmienu esmu izmantojusi, veidojot deju soļu kombinācijas, ko mācīt saviem dejojājiem, proti, daļu no Anetes solo materiāla veido manis sniegtie norādījumi, un daļu – dejas materiāls, ko izveidoju, apvienojot Anetes autentisko kustību ar manis izveidoto horeogrāfiju.

Jau pieminēju abu apspēlēto mākslas veidu līdzību un to, kā tos vieno, piemēram, ritma un līniju izmantojums.

Deju studiju laikā esmu kļuvusi vērīgāka attiecībā uz ķermeņa līnijām un ritmu, kā arī bezgalīgajām iespējām, ko sniedz ķermenis kā kustības instruments, tāpēc es izmantošu gan ķermeņa līnijas, gan horeogrāfiskās līnijas un rakstus dejojāju kustībā. Tādā veidā pārvietojoties, dejojāji līdzināsies otas vilcieniem uz audekla.

¹³<http://www.contactquarterly.com/contact-improvisation/about/>

¹⁴<http://www.authenticmovement-bodysoul.com/authentic-movement-body-soul-center/authentic-movement/>

RADOŠĀ DARBA APRAKSTS

Izrādē dejos Anete Tambaka un Jānis Putniņš. Speciāla atlase netika rīkota, bet abi tika izvēlēti, jo ir kaislīgi un izcili dejotāji, ar kuriem ir liels prieks strādāt kopā. Savā izrādē vēlējos izmantot duetu, ko veidotu atšķirīgu dzimumu un dažādu spēka samēru dejotāji.

Mēģinājumi notika reizi nedēļā un ilga apmēram 3 stundas. Kopš marta sākuma gandrīz katru nedēļu ir bijis viens mēģinājums, bet pāris reizes mēģinājumi ir izkrituši citu izrāžu vai iemeslu dēļ. Nedēļas diena, kurā noturēts mēģinājums, ir tikusi vairākkārt mainīta, pielāgojoties abu dejotāju mēģinājumu un izrāžu grafikiem, taču šī mēģinājumu neregularitāte nav radījusi nekādas problēmas, – galvenais bija noturēt vismaz vienu mēģinājumu nedēļā. Nedēļas, kurās mēģinājumi nenotika, bija liels izaicinājums, jo pēc divu nedēļu pārtraukuma bija vajadzīgs ilgāks laiks, lai atcerētos iepriekš atstrādātās kustības, bet no otras puses šie pārtraukumi deva man vairāk laika sagatavoties nākamajam mēģinājumam.

Izrādes kostīmus esmu veidojusi es pati, un esmu radījusi vairākus papīra kleitas variantus. Abiem dejotājiem būs tērpi, kas daļēji izveidoti no papīra. Anetei mugurā būs kleita, kas veidota no avīžpapīra un piestiprināta pie sienas ar gumijas virvēm. Lielākais izaicinājums, strādājot ar papīru, ir tā trauslums, – tas ļoti viegli plīst, tāpēc gandrīz katram mēģinājumam bija jārada jauna kleita. Tas prasīja daudz laika, bet tajā pašā laikā tā bija iespēja katru reizi kleitas dizainu un tehniku uzlabot. Trauslums ir arī laba īpašība, jo tas piešķir vizuālajai izteiksmei dažādību un acumirkļīguma efektu, jo izrādes gaitā papīra tērps nepārtraukti mainās.

Vēl viens izaicinājums bija savienot kleitu ar gumijas virvēm un papīru. Dejotājam pārvietojoties telpā un ar papīru klātajām gumijas virvēm izstiepjoties, papīrs pamazām atdalās no kleitas un lentām, un abu savienojums vairs neizskatās pēc nevainojama veseluma. Savukārt papīra atdalīšanās no kleitas nesagādā problēmas, jo kleita var vizuāli pārmainīties. Tas ir licis vairākkārt pārdomāt, kā šo papīra kleitas ieceri īstenot, tā lai nekas nenoietu greizi. Tā kā man pašai trūkst tādas šūšanas pieredzes, es vērsos pēc palīdzības pie kostīmu dizaineres Anetes Krišjānovas; viņa uzšūs apakškleitu un korseti, un pēc tam es kleitai pievienošu papīru.

Šī darba izstrādes iesākumā es vēlējos izrādes sākumā parādīt īsu deju filmu par to, kā avīžpapīrs atdzīvojas, rotaļīgā veidā kļūstot par Anetes kleitu, bet, uzsākot mēģinājumus Ģertrūdes ielas teātrī, es uzzināju, ka tas nebūs iespējams, jo man bija nepieciešams, lai filmas

laikā Anete atrastos aiz filmas ekrāna un nebūtu redzama, savukārt Ģertrūdes ielas teātrī ekrāns bija pieejams tikai skatuves augšējā daļā un tāpēc neietu kopā ar manis iecerēto plānu. Tāpat bija grūtības saskaņot manu vajadzību pēc ekrāna ar citu tajā vakarā paredzēto izrādi, un tā no šīs idejas nācās atteikties, tomēr cerot vēl kādreiz to īstenot.

Tā vietā esmu nolēmusi izveidot nelielu izstādi izrādes ietvaros. Kā minēju iepriekš, teātra ieejas zālē apskatei būs izlikti vairāki zīmējumi, kas savā ziņā būs saistīti ar izrādes tēmām un idejām. Tas ļaus pielietot iepriekšējās studijās gūto māksliniecisko pieredzi un zināšanas radošā mijiedarbībā. Es ceru, ka izstāde sniegs līdzīgu efektu, kā iecerētais video materiāls, radot īpašu izrādes noskaņu un ievirzot publiku domās par papīra izmantojuma daudzveidību, kas iesniedzas vairākās mākslas formās. Tā kā līdz pirmizrādei vēl ir atlikušas pāris nedēļas laika, ko sagatavoties, izrādes gala variantā ir iespējamas kādas izmaiņas. Pēdējā laikā mēģinu sameklēt kādu mākslas galeriju, kurā izrādīt savu dejas izrādi, jo tā būtu lieliski piemērota vieta vizuālās mākslas un laikmetīgās dejas mijiedarbības idejas demonstrēšanai. Šī darba rakstīšanas brīdī vēl nav zināms, vai tas izdosies, jo pagaidām neviena atbilde no mākslas galerijām nav saņemta.

KOPSAVILKUMS

Šajā darbā un izrādē es pētīju vizuālās mākslas un laikmetīgās dejas mijiedarbību, un esmu atklājusi, ka abu šo mediju krustojšanās sniedz man vienreizēju iespēju pielietot abos mākslas veidos gūtās zināšanas un pieredzi. Tas varētu būt sākums vēl plašākai abu mediju apvienošanas izpētei.

Es neesmu nonākusi pie vienotas atbildes, kā šos mākslas veidus apvienot, – pastāv neierobežotas iespējas. Mans personiskais ieguvums ir padziļināta izpratne par to, kādā veidā iespējams atspoguļot laikmetīgās dejas un vizuālās mākslas apvienojumu savā darbā, un es vēlos šos meklējumus turpināt.

Ievadā es stāstīju par savu ieceri ar izrādes palīdzību radīt skatītājos pārdzīvojumu. Ja kaut viens cilvēks pēc izrādes dosies mājās ar dziļākām pārdomām par izrādes tēmu, mans mērķis būs izdevies. Tā kā līdz šim izrāde nav tikusi izrādīta plašākai publikai, ir grūti paredzēt skatītāju reakciju, un es to arī pilnībā neuzzināšu. Toties manu izrādi ir redzējuši mani kursabiedri, sniedzot noderīgas un pozitīvas atsauksmes un ar saviem jautājumiem palīdzot izrādi uzlabot. Tā kā līdz pirmizrādei ir atlicis mazliet vairāk par mēnesi, ir iespējamas vēl kādas izmaiņas. Ārkārtīgi cerot, ka šī izrāde spēs kādu uzrunāt, pat ja tā tomēr nenotiks, es tik un tā esmu ļoti pateicīga par tām vērtīgajām atziņām, ko man devusi izrādes “Sway” horeogrāfijas veidošana.

BIBLIOGRĀFIJA

1. <http://www.artlex.com/ArtLex/U.html#anchor1538384>
2. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/multimedia>
3. <http://nkc.gov.lv/en/riga-meetings/riga-meetings/>
4. <http://dictionary.reference.com/browse/visual%20arts>
5. <http://dance.about.com/od/typesofdance/f/What-Is-Contemporary-Dance.htm>
6. http://en.wikipedia.org/wiki/Visual_arts
7. <http://www.goodreads.com/quotes/tag/dance>
8. <http://www.angelalorenzartistsbooks.com/whatis.htm>
9. <http://www.thequotes.net/2012/03/akira-yoshizawa-quotes/>
10. Martha Graham, <http://www.brainyquote.com>
11. http://en.wikipedia.org/wiki/Martha_Graham
12. <http://www.biography.com/people/richard-wagner-9521202>
13. <http://www.contactquarterly.com/contact-improvisation/about/>
14. <http://www.authenticmovement-bodysoul.com/authentic-movement-body-soul-center/authentic-movement/>
15. http://www.brainyquote.com/quotes/authors/n/nikola_tesla_2.html

Tālāk ir pievienoti attēli, kuros redzami grāmatu mākslas un citu ar papīru saistītu ideju piemēri. Šeit atlasītie attēli ir tie, kas mani iedvesmojuši radošajā procesā.

Šis ir viens no darbiem, kas tapuši, veidojot izrādi “Sway”.

